

Saxaulsångare på Understen ny art för Uppland!

Den 26 augusti observerade Fredrik Bondestam en sandfärgad sångare i ett litet buskage på Understen. Fågeln artbestämdes till saxaulsångare (*Iduna rama*) och fyndet godkändes nyligen på höstmötet i SOFs raritetskommitté. En ny art för Uppland, och ett fjärde fynd för Sverige. Här är Fredriks egen beskrivning av fyndet.

Varje gång jag får tid och möjlighet försöker jag styra stäven mot Understen i Singö skärgård, en isolerad ö i det yttersta havsbandet med Märket och Ålands västra utposter i tubfältet mot öster. Understen, som är militärt skyddsobjekt och kräver särskilt tillstånd för besök, går att överblicka relativt enkelt.

Ön mäter endast cirka 300 x 300 meter och har flera fyrar och hus centrerade mitt på ön och därtill ett dussin väl avgränsade buskage. I en skreva mitt på ön finns även en väderbiten och ständigt döende granklunga, en gång på 1930-talet planterad av en besökande skogsmästare som ansåg att de dåtida öborna (fyrvaktarfamiljer) behövde en skog för att stå ut. Dessutom finns ett större bihang till huvudön, till formen mycket snarlikt Italien, som nås genom en kortare promenad över en grusås medvetet skapad för att ge lä och skydd för hamnen. Här häckar framför allt rejäla bestånd av tordmule, silltrut, silvertärna och tobisgrissla. Den sistnämnda arten räknades till 835 exemplar under slutet av april i år och utgör därmed en av Sveriges i särklass största kolonier. Det var också i denna miljö det aktuella fyndet gjordes.

Väder och vind är alltid en faktor att räkna med vid båt färden till Understen. Inte sällan är våghöjden meterhög redan vid svaga vindar, prognoser slår regelbundet fel och väderomställningar går extremt fort. Den 26 augusti kastade jag loss från hemmahamnen på Örsten, Singö, redan kl. 03 på morgonen, väl medveten om att den klara natten och de svaga SO-vindarna i gryningen snart skulle ändras i och med en passerande åskfront senare under morgontimmarna. Det var utan tvivel ett optimalt datum och gynnsamt väderläge för sträckande och rastande vidare! När jag kommer fram till Understen 03.30 är åskan redan på gång från Vaddö i söder och närmar sig raskt. Efter en kort runda med pannlampan – med en sovande grå flugsnappare som topp – tar jag skydd under ett taksprång och upplever sedan ett veritabelt blixtingferno som passerar rakt över ön. Det följs därpå av ett slagregn i en kategori för sig; en asfaltgrå, blytung vattenmassa som får färgflagorna att sprätta som fiskfjäll från vindskivorna på husen.

Efter ytterligare en timme blåser det upp till V 12 m/s, regnet drar bort och snart skiner solen från klarblå himmel och jag går en första

Saxaulsångare, *Iduna rama*, Understen 26 augusti 2018. Ny art för Uppland! Bara två år efter första landskapsfyndet av systerarten stäppsångare, *I. caligata*. FOTO: FREDRIK BONDESTAM

runda på ön. En runda som i princip inte ger någonting. Sträcket över havet är dessutom obefintligt. Så vid tiotiden, efter otåligt sparkande i buskarna och tubnötande över havet, är jag beredd att ge upp och åka hem. Men bestämmer mig för att innan dess gå ut till häckplatserna för grisslor och tordmular och leta efter äggskal/skelett (alkorna lämnar Understen i början av augusti, efter häcksåsongen). Längst i söder på ön hittar jag ett par havsörnsfjädrar, men det är också allt, så lite moloket traskar jag tillbaka mot båten. Jag får då syn på en obetydlig skreva klädd med en liten kryptall och en lågväxande nyponros. Jag visste faktiskt inte ens att den fanns (eller så har jag varit försumlig och osystematisk) trots mer än tio år av skådning härute! Buskaget ser i förstone helt öde ut men precis när jag går förbi hör jag ett skumt, tjatrande läte och får syn på en dyblöt ärtsångare i bladverket. Jag hinner tänka att det var märkligt, men så kan det ju vara ibland med sylvior, och tar sats mot båten igen och ser då en ökenljusbrun sångare fladdra till i andra änden av buskaget. Då inser jag direkt – nu händer det!

Jag väntar inte på att få se fågeln igen utan springer vettlöst över blöta stenar och hållar

efter kameran i båten och ringer samtidigt Tomas Pärt, som blir en omistlig telefonskådarcoach under förmiddagen som följer, och skriker osammanhängande om en sanslös närobs på fältsångare. Väl tillbaka vid busken ser jag ärtsångaren röra sig långt in bland grenarna efter en stund, men inte ett spår av något annat. Det går 30 minuter innan jag bestämmer mig för att spela upp några lock, och prövar då fält-, öken-, stäpp-, ek-, macchia- och saxaulsångare, i just den ordningen. När den sistnämnda spelas upp sitter fågeln plötsligt helt öppet, tio meter framför mig och kameran går nu varm! Under de kommande två timmarna ser jag fågeln kontinuerligt, men oftast väl dold i den förvisso mycket begränsade vegetationen. Endast vid ett fåtal tillfällen ser jag den riktigt bra och får även chans att fotografera igen, bland annat då den jagas ut av ärtsångaren på en av klipporna, liksom när den gör några snabba födosök i kryptallen. Till sist har jag mer än 200 bilder, tre filmer, och några ljudinspelningar av lock som hördes mot slutet av obstiden (tyvärr helt dränkta av vågornas brus).

Med tålmodig hjälp av Pärt granskas bilder kontinuerligt under obstiden, litte-

Saxaulsångare, *Iduna rama*, Understen 26 augusti 2018. FOTO: FREDRIK BONDESTAM

ratur konsulteras, vi diskuterar mängder av dräktdetaljer, fokuserar rörelsemönster (den konstant upptäcknande stjärten fastnar lyckligtvis på film) och till sist landar jag själv i att det mest rimliga är att benämna den som en osäkert bestämd saxaulsångare. Framför allt är det de jämnfärgade vingpanelerna, proportionen mellan ving- och stjärtlängd, i kombination med näbbens form och utseende som leder tankarna till rama. Det sista som sker är att fågeln plötsligt smiter runt hörnet på en klippvägg och flyger upp mot huvudön och in bland syrenerna vid husen. Jag gör ett eftersök, men lyckas inte återfinna den.

Så här i efterhand tänker jag att öskådning kräver ett extremt tålmod och att det, trots att det verkar meningslöst, aldrig är fel att gå ytterligare en runda. Bergsångare, rödkindad sparv och saxaulsångare är tre av 10 000-tals tättingar som hamnat i mitt synfält under åren härute, just som en konsekvens av det tålmodiga nötrandet. Understen är beläget på så vis att ön utgör den klart kortaste sträckan fågelvägen från Åland till Sverige och står dessutom med landets näst högsta fyr (Långe Jan leder höjdligan) med en av de starkaste fyrkägglorna, vilket naturligtvis bidrar starkt till att fåglar väljer att rasta just här. Men det gäller kanske framför allt att våga se bortom väderprognoser eller vindriktningar för den aktuella platsen, oavsett vilken den

är, eftersom det sällan är särskilt avgörande. Istället handlar det om makroväder under längre tid och i andra regioner som ger såväl raritetsskådning som fantastiska sträckdagar. En obändig förhoppning om att nästa rödhake som drar sig undan faktiskt är något annat håller dessutom modet uppe även de torftigaste dagarna.

Det återstår att se om Understen i framtiden upphör vara ett militärt skyddsobjekt så fler får möjlighet att besöka ön, men i dagsläget verkar det snarare vara så att säkerheten och skyddet förstärks på olika sätt. Avslutningsvis bör i alla fall noteras att det naturligtvis inte är något större fel på Italien, men den aktuella fyndplatsen heter hädanefter Saxofonen.

Fredrik Bondestam

Saxaulsångare häckar närmast på Arabiska halvön och i Kazakstan och har sina vinterkvarter i bland annat Indien och på Sri Lanka. Det aktuella fyndet utgör det fjärde i Sverige. Övriga fynd är två ringmärkta individer, en vid Hoburgen, Gotland 3/9 1995 och en vid Ottenby, Öland 19/8 2002. Det tredje fyndet var en fältobservation 3/9 2017 på Lillbådan, Holmsund, Umeå.

Nattkvist Svalgården **Kvinsgröta • Öland**

8 sköna bäddar i dubbelrum

Exkursionsprogram

Fågelguidningar

Fågelkurser

Frågor om fåglar?

Välkomna till www.svalgarden.se

070-558 59 70